

חיות מחמד במשפחה - השפעת וויתור על הכלב המשפחתי על ילדים, ועל הקשר הורה-ילד

ד"ר רחל גילשטרום (וינברגר), (2022ג')

petsinfamily@gmail.com

הקדמה

חיות מחמד רבות נחשבות לבנות משפחה אולם מעמדן במשפחה אינו מבטיח את עתידן בה. לעתים קרובות, אולי קרובות מידי, מחליטות משפחות המתקשות או אינן רוצות עוד להמשיך ולגדל את חיות המחמד, לוותר עליהן.

חיות המחמד השכיחות ביותר בקרב משפחות הם כלבים. ובהתאם, מיליוני כלבים (וחתולים) נמסרים מידי שנה לבתי מחסה (Martin et al, 2021). אין סוף אחרים נמסרים, ננטשים, נמכרים ומומתיים. משפחות עם ילדים מתאימות יותר לוותר על כלבים מאשר משפחות ללא ילדים, וישנם אף הורים שמוותרים עליהם כעונש לילדיהם! כתוצאה מכך, ילדים רבים נחשפים לווייתור על כלבי המשפחה (Edwards et al, 2019).

בשל תפיסות חברתיות שליליות סביב וויתור על חיות מחמד, הנושא נשאר חבוי יחסית. לכן גם הספרות העוסקת בהשפעת הוויתור עליהן בקרב משפחותיהן היא דלה (Edwards, 2012). כמה מחקרים מצאו שוויתור על כלבים (ועל חיות מחמד אחרות), מעורר מצוקה ניכרת בקרב מבוגרים (גילשטרום (וינברגר, 2017; Sparkes, 2022). אולם, בבדיקת הספרות הקיימת בנושא השפעת הוויתור עליהם בקרב ילדים, נמצא רק מחקר אחד (Edwards, 2012; Edwards et al, 2019)*, שבדק את התנסויותיהם מנקודת מבטם כמבוגרים (בגילאי 18-62), שנים רבות לאחר הוצאת הכלבים מביתם. מאמר זה בודק את השפעת הוויתור וההוצאה מהבית של כלבי משפחה על ילדים שחוו פרידה כפויה זו בגילאי הילדות וההתבגרות (5-15 שנים), בהתבסס על מחקר זה, וכן בעזרת תיאור המקרה הקליני להלן.

*המחקר בדק את השפעות הוויתור על כלבים גם בקרב שתי קבוצות נוספות: הורים ועובדי בתי מחסה.

הנרי

הנרי היה גולדן רטריבר גדול. כאשר היו רעמים, הוא נבהל וזחל אל מתחת למיטת ההורים. הוא לא הצליח לזחול חזרה, אז היינו צריכים להרים את המיטה ולעזור לו לצאת.

בתקופת הנשירה, תמיד ידענו איפה הוא שכב, היה משאיר מאחוריו ערמה של פרווה בצבע ג'ינג'י כהה.

הנרי ישן על המיטה אתי. לפעמים עם הראש על הכרית שלי, ואני הייתי מקפלת את עצמי לכדור קטן וישנה בקצה המיטה.

הייתי בכיתה ד'. אימא אמרה שמחר אבלה את היום אצל חברתי/שכנתי. חשבתי שזה מוזר שאימא שלי קבעה עבורי, היות שתמיד קבעתי איתה לבד. אמה של חברתי שתמיד קבלה אותי כבת משפחה הייתה נחמדה באופן יוצא דופן. קלטתי את זה אבל לא ייחסתי לזה חשיבות.

אחרי הצהריים, שמעתי את אמה של החברה מדברת עם אימא שלי בטלפון. היא אמרה: "טוב,

אשלח אותה הביתה כשתהיה מוכנה".

שוב חשבתי שזה מוזר, תמיד אני החלטתי מתי אני רוצה לחזור הביתה.

שוב, לא התייחסתי לזה במיוחד.

כשהגעתי הביתה, חיפשתי את הכלב. "הנרי", קראתי לו. חיפשתי אבל הוא לא היה. שאלתי את אימא שלי: "איפה הנרי?" אני לא זוכרת מה אימא שלי ספרה לי. לא זוכרת את המבט על פניה.

אני זוכרת תחושה של בור שחור, תהום שחורה, בעיטה בבטן, חוסר יכולת לנשום, סחרחורת, כעס, כאב, רצון לצרוח, חשכו עיניי.

ההורים שלי מסרו את הנרי, הכלב האהוב שלנו למשפחה אחרת. איך? למה? איך???????? לא!!!!!! בלי לספר, בלי לעדכן, בלי הסבר, בלי סיבה מספקת, כי אין סיבה מספקת!!!!

היו לנו שכנים עם ארבעה ילדים קטנים מופרעים. הם היו מציקים להנרי, מושכים לו את הפרווה, האוזניים, הזנב. הנרי לא נשך אף פעם. הוא היה דוחף אותם עם האף שלו, להרחיק אותם. פעם הוא דחף את הילד עם כף הרגל ונשאר סומני שריטות על הפנים. המשפחה איימה להגיש תלונה במשטרה ולקחת את הכלב להסגר/להרוג. ההורים שלי חשבו שאין להם ברירה והחליטו למסור את הנרי למשפחה שחיה בחווה חקלאית.

52 שנים חלפו מאז. עד היום אני זוכרת את היום הזה. זוכרת פרטים קטנים, עד הרגע הנורא הזה כשגיליתי שהנרי איננו.

עד היום כשאני שומעת את השם הנרי, אני מרגישה את זה בבטן. כל פעם שאני רואה גולדן רטריבר, אני נזכרת בהנרי, לפעמים עם דמעות, לפעמים עם חיוך.

א' בת 62, חוותה את הוצאתו של כלבה האהוב מהבית בגיל 10.

וויתור על הכלב המשפחתי - השפעת הוצאת הכלב מהבית על ילדים ועל הקשר הורה-ילד

תוצאות המחקר מלמדות על מצוקה רגשית וקוגניטיבית רבה במיוחד בקרב הילדים שהיו קרובים מאוד לכלביהם. רבים הרגישו הרוסים (devastated), כועסים ומבולבלים (Edwards et al, 2019). מעבר לתיאורים הקשים של א' את רגשותיה כשהיא מגלה שהכלב נעלם, סימני השאלה והקריאה הרבים כשהיא מספרת שנמסר, עשויים ללמד על הקושי להביע במילים את עוצמת הרגשות, את עוצמת הפגיעה. על אף השנים הרבות שחלפו.

מלבד ילד אחד, האחרים לא היו מעורבים בדיון משפחתי או בהחלטה על גורל הכלב, ונותרו חסרי שליטה ובמיוחד חסרי יכולת להשמיע את קולם. לרובם נודע על הוצאת הכלב מהבית רק לאחר האירוע ולאחרים במהלכו (Edwards et al, 2019). תיאורה של א' את האם שמארגנת ומתכננת היטב את מסירת הכלב כשלא תהיה נוכחת, ממחיש היטב את בחירתם של הורים שלא לשתף את הילדים.

להוצאה הפתאומית והמוחלטת של הכלב מהבית, כבן משפחה חשוב וחבר טוב לילדים, ללא ידיעתם, פוטנציאל לפגוע ביחסי ילדים עם הוריהם, כפי שתיארו מספר ילדים. הבחירה להעלים את הכלב בהפתעה, מאחורי גבם, הביאה לאובדן האמון בהורים. יותר מכך, ילדים - במיוחד בגילאים צעירים - עלולים להרגיש בלבול, ערעור בתחושת הביטחון וחשש שההורים עלולים להחליט להוציא גם אותם מהבית (Edwards, 2012; Edwards et al, 2019). גם א' האמינה, כפי שתיארה בשיחות איתה, שמסירת הכלב תרמה לחוסר אמון, ולפגיעה ביחסים עם ההורים שממילא היו מורכבים. עד היום היא מתקשה לסלוח להם.

ההוצאה הפתאומית מהבית ללא שיתוף הילדים, מנעה מהם גם את האפשרות להיפרד מהכלב, מצב שתרום למצוקה קשה ומתמשכת. תחושותיה הקשות של א' כשהיא חוזרת הביתה ומגלה שהכלב נלקח לצמיתות, ממחישות היטב את המצוקה העצומה, את ההלם ואת חוסר היכולת לתפוס את ההיעלמות הפתאומית, ללא יכולת לומר שלום.

חלק מההורים לא היו כנים לגבי גורל הכלב, מצב שהקשה עוד יותר על הגעה לסגירה והשלמה סופית, והשאיר רבים עם דאגה מתמשכת לגורלו, כשאינם יודעים אם הוא חי ומה מצבו (Edwards, 2019).

גם אלו שכלביהם נמסרו למשפחות אחרות, לרוב לא יכלו לשמור על קשר עימם, כך שגם הם נותרו במצב פרדוקסלי של חוסר וודאות, כשהכלבים נעדרים פיזית אך נוכחים מאוד במחשבותיהם וברגשותיהם. תחושת הערפול - היעדר הוודאות - אינה מאפשרת ליצור סיום או סגירת מעגל ולנוע קדימה, והיא משאירה רגשות צער ואבל שאינם נפתרים. מצב זה בא לידי ביטוי בתגובות רגשיות של בכי, עצב וכעס, שהתעוררו בקרב חלק ממשתתפי המחקר בעת הראיונות, על אף השנים רבות שעברו (בין 6 ל-50 שנה) מאז הוצאת הכלבים מבתיים (גילשטרום (וינברגר), 2022; Edwards, 2012; Edwards et al, 2019).

גם א' לא יכלה לשמור על קשר עם הכלב שנמסר למשפחה מרוחקת. היא מספרת שהוריה לא העלו בפניה אפשרות כזאת, והיא אינה זוכרת האם בכלל בקשה לראות אותו שכן באותה תקופה חסרו אמצעים, כמו מייל לדוגמה, לשמירת קשר ממרחק. במילותיה היא מתארת כיצד גם היום לאחר 52 שנה היא זוכרת היטב, כשגם מראה של כלב הדומה לכלבה שאבד מעורר מייד את הכאב התמידי. גם סימני השאלה והקריאה הרבים כשהיא מתארת שנמסר, שנים כה רבות לאחר האירוע, מאפשרים להבין את עוצמת הרגשות שאינם מתקחים.

גורם נוסף שתרום למצוקה הקשה המתמשכת של הוויתור על הכלב עבור חלק מהמשתתפים היה תחושת "קיר של שתיקה" (wall of silence), שעמדו בפניו לאחר הוצאת הכלב מהבית. ההורים לא

דיברו על הכלב ו/או על הוצאתו מהבית לפרקי זמן ממושכים. כאילו לא היה חלק מהמשפחה. שתיקה זו גרמה לילדים להרגיש שגם הם אינם מורשים/אינם מסוגלים לדבר עליו וחלקם בחרו להחביא את רגשותיהם (אפשרות נוספת לבחירה זו בקרב ילדים עשויה להיות כדי לא להעציב את הוריהם). שתיקת ההורים ושתיקת הילדים מנעה הכרה באובדן הילדים ולכן הקשתה עליהם לקבל נחמה ותמיכה מההורים. נוסף על כך, לעתים ההורים אף הוציאו מהבית תזכורות מוחשיות של הכלב כמו צעצועים או תמונות. באופן זה, ילדים לא רק חוו את אובדן הכלב אלא שגם נשללו מהם האמצעים שיכלו לעזור להם לזכור אותו, להתנחם ולהתמודד עם האובדן (Edwards et al, 2019; Edwards, 2012). גם א' הודתה שלא זכתה לתמיכה ונחמה מהוריה.

סיבות אפשריות להתנהגויות הורים סביב הוויתור על הכלב המשפחתי

גם הורים חווים פגיעה ניכרת כתוצאה מוויתור על הכלב המשפחתי. הפגיעה הרגשית-קוגניטיבית כוללת לעתים קרובות דיסוננס קוגניטיבי. מצב זה מתייחס לאי התאמה בין תפיסתו העצמית של האדם (אחראי ודואג לכלב) לבין התנהגותו (מוותר עליו) (גילשטרומ (וינברגר), 2017). בקרב הורים עלול להתעורר דיסוננס קוגניטיבי נוסף בשל אי ההתאמה בין תפיסתם את עצמם כהורים טובים לבין התנהגותם (וויתור על הכלב המשפחתי שעלול לפגוע בילדיהם). כתוצאה מכך, מתוך מצוקתם האישית, הם עשויים להיות עסוקים יותר בניסיון להגן על עצמם, ופחות להיות מודעים למידת ההשפעה של הוויתור על הכלב והתנהגויותיהם סביב הוצאתו מהבית על ילדיהם (Edwards, 2012, וגם להרחבה לגבי הורים).

הורים עשויים להאמין שבבחירתם שלא לערב את הילדים בשיחות, בהחלטות ובהליך הוצאת הכלב מהבית, הם מגנים עליהם מפגיעה. הם עשויים גם להאמין שהילדים צעירים מידי מכדי להיות מעורבים, או שאינם קרובים לכלב ולכן לא יושפעו, ושכל מקרה ההחלטה היא שלהם בלבד (Edwards et al, 2019).

מתוצאות המחקר ומניתוח תיאור המקרה, ניתן לראות כאמור לעיל, כיצד התנהגות הורים שמתקשים לקחת את הילדים בחשבון, בין אם מתוך קשייהם שלהם ובין אם מתוך כוונות לגונן עליהם, עלולה לגרום לפגיעה ניכרת בילדים.

פגיעת ההורים בילדים מתווספת לחוויה הקשה לכשעצמה של הוצאה הכלב מהבית לצמיתות. כאמור לעיל, ההתנסות הכוללת הינה כה מטלטלת עד שהשפעותיה ניכרות, חיות ומעוררות תגובות רגשיות עזות גם לאחר פרקי זמן ממושכים, לעתים של עשרות שנים.

סיכום והמלצות

למרבה הצער, ווויתור על כלבים והוצאתם מהבית שכיח מאוד בקרב משפחות. הספרות הדלה הקיימת בנושא תפיסת ההתנסות בקרב ילדים, לצד ניתוח תיאור המקרה של א', מלמדת על מצוקה רגשית וקוגניטיבית רבה בקרב ילדים. יש צורך במחקרים נוספים, גם בקרב ילדים - בסמיכות להוצאת הכלב מהבית - על אף המורכבות הרגשית והאתית המעורבת בגיוסם (Edwards et al, 2019), כדי ללמוד יותר על השפעותיה המורכבות של ההתנסות על ילדים, הורים והקשר ביניהם, ולהציע דרכי סיוע ותמיכה.

הורים צריכים להתכונן מראש לפני הכנסת כלב למשפחה כדי למנוע את ההתנסות המורכבת של ווויתור עליו, הוצאתו מהבית ואובדנו. הם יכולים לרכוש ידע, לנסות לצפות מראש התרחשויות שיכולות להקשות על גידולו, להשתתף בקבוצות להדרכה למשמעת, לבצע ניתוחי עיקור וסירוס, ולעסוק בתדירות באינטראקציות של חיזוק הקשר (גילשטרומ (וינברגר), 2017, עמ' 53-57).

כאמור לעיל, וויתור על כלבים והוצאתם מהבית, שכיח יותר בקרב משפחות עם ילדים בהשוואה למשפחות ללא ילדים. הסיבה לכך על פי הספרות היא שלהורים יש פחות זמן להשקיע בטיפול בהם (גילשטרומ (וינברגר), 2017). היות שהורים לעתים קרובות לוקחים על עצמם את מרבית הטיפול בחיות המחמד, מצב שמגביר את העומס המוטל עליהם, ניתן לתכנן מראש את חלוקת המטלות כך שגם ילדים ישתתפו בדאגה להן. מעבר ליתרונות עבור הילדים (גילשטרומ (וינברגר), 2022ב'), העומס הטיפולי על הורים עשוי לרדת, וויתור כלבים (וחיות אחרות) יוכלו להישאר במשפחותיהם, לרווחתם ולרווחת בני המשפחה.

אם בלית ברירה הורים מתקשים לראות אפשרות אחרת מלבד וויתור על הכלב, עליהם להיות מודעים להשפעה הפוטנציאלית של הוצאתו מהבית על הילדים, גם אם נראה להם שאינם קשורים אליו במידה רבה. עליהם להרשות לילדים להשתתף בשיחות על עתידו של הכלב, ולהיעזר בהם בבחינת אפשרויות נוספות מלבד פרידה סופית, גם אם ההחלטה הסופית תהיה של ההורים.

שיתוף הילדים, בשונה מאוד מהוצאת הכלב מהבית בהיעדרם, עשוי להקל מאוד על החוויה הקשה שבפניה הם עומדים, לאפשר להורים להכיר בכאבם ובאובדנם ולהעניק להם תמיכה ונחמה. באופן זה קטן גם הסיכון לפגיעה אפשרית בקשר הורה-ילד.

לטקסי פרידה מהכלב, שמאפשרים בילוי זמן אחרון נעים איתו, פוטנציאל רב לנחם במעט על אף הידיעה על האובדן הקרב. הם מסייעים בהגעה להבנה וסגירה סופית, ומונעים רגשות של אי וודאות וצער מתמשך (Edwards et al, 2019).

הורים צריכים להשתדל ככל שניתן למצוא לכלב משפחה מתאימה ואוהבת, ולאפשר לילדים לשמור על קשר עימו, במידה וקשר זה אינו גורם לצער נוסף הן לילדים והן לכלב. לביקורים במיוחד פוטנציאל לצער את שני הצדדים, אך במיוחד את הכלב שזוכר את משפחתו ועשוי לצפות שתשוב לקחתו, ולחוש בלבול כשזה אינו קורה (Edwards, 2012).

וויתור על הכלב גם אם אינו מסתיים במוות שלו, עלול להיתפס בעיני ילדים כמוות בשל הפרידה הסופית ממנו (Edwards, 2012). שמירה על המשך הקשר הרגשי לאחר מוות של אחר משמעותי (אדם/חיה) היא דרך המסייעת להתמודד עם הצער והאבל. מכאן, מתן אפשרות לילדים לשמור על קשר רגשי מתמשך עם הכלב שאבד, בעזרת שמירת מזכרות, העלאת זיכרונות נעימים, והכרה במקומו החשוב כבן משפחה יקר עבור הילדים, יכולה לאפשר קבלת נחמה וסיוע בהתמודדות עם האובדן (גילשטרומ (וינברגר), 2021; Edwards, 2012; Schmidt et al, 2018).

ולסיום, לווייתור על כלבים - וכמובן גם על חתולים ווחיות מחמד אחרות - פוטנציאל רב לפגיעה ברווחתם, במיוחד אם הם נמסרים לבתי מחסה! הורים העומדים בפני החלטה זו, צריכים לבחון שוב ושוב אפשרויות נוספות העומדות לרשותם בכדי לא לשלוח אותם אל גורל לא ידוע, ולרוב מצער.

מקורות

גילשטרום (וינברגר), ר. (2017). *חיות מחמד במשפחה – הגלוי, הסמוי ומה שביניהם, הקשרים טיפוליים. גוונים.*

גילשטרום (וינברגר), ר. (2021). *אובדן חיות מחמד במשפחה – סיום החיים, המשך הקשר. חיפה.*

גילשטרום (וינברגר), ר. (2022א). *אובדן חיות מחמד – היעדרות כאובדן מעורפל.*

גילשטרום (וינברגר), ר. (2022ב). *מקום ההורים בהקניית ערכי אחריות ודאגה לילדים על ידי טיפול בכלב המשפחתי.*

Edwards, M. E. E. (2012). *Protective-restoring to maintain self integrity: A grounded theory of the human experience of dog relinquishment*, (Doctoral dissertation). Edith Cowan University, Western Australia.

Edwards, M. E., Gringart, E., & Drake, D. (2019). "Getting rid of the dog": Adult recall of a childhood experience. *society & animals*, 27(3), 271-287.

Martin, A. L., Kelling, A. S., & Mallavarapu, S. (2021). Attitudes Toward Dog Relinquishment as Assessed Through a Survey of University Students. *Anthrozoös*, 34(2), 201-215.

Schmidt, M., Naylor, P. E., Cohen, D., Gomez, R., Moses Jr, J. A., Rappoport, M., & Packman, W. (2018). Pet loss and continuing bonds in children and adolescents. *Death Studies*.

Sparkes, A. H. (2022). Human allergy to cats: A review of the impact on cat ownership and relinquishment. *Journal of Feline Medicine and Surgery*, 24(1), 43-52.